

Rekreacja na terenach chronionych – preferencje i satysfakcja turystów odwiedzających Poleski Park Narodowy

Recreation in nature reserves – preferences and satisfaction of tourists visiting the Polesie National Park

Agnieszka Śliwińska¹, Agnieszka Mandziuk^{2*} , Marcin Studnicki³

¹Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, Wydział Leśny, ul. Nowoursynowska 159 b. 34, 02-776 Warszawa;

²Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, Instytut Nauk Leśnych, Katedra Urządzania Lasu, Dendrometrii i Ekonomiki Leśnictwa, ul. Nowoursynowska 159 b. 34, 02-776 Warszawa; ³Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, Instytut Rolnictwa, Katedra Biometrii, ul. Nowoursynowska 159 b. 37, 02-776 Warszawa

*Tel. +48 22 5938234, e-mail: agnieszka_mandziuk@sggw.edu.pl

Abstract. The aim of this work was to determine preferences and satisfaction of tourists visiting the Polesie National Park (PPN). Preferences were defined in terms of the motives for visiting, ways of spending leisure time, the length and frequency of visits, knowledge of tourist attractions and awareness of the park's financing.

A survey was conducted in July – August 2019 gathering responses from 125 adults visiting the PPN tourist and bicycle paths. 100 correctly completed questionnaires were analyzed using the CART method to determine the respondents' satisfaction with spending leisure time in the park.

The most frequently mentioned reasons for visiting were the beautiful landscape (28%) and the species richness (27%) of the park. 39% of respondents visited the area for the first time and 47% came for one day. Most visitors (65%) had very good knowledge of the tourist attractions in the PPN. Walking was the most common way (37%) for visitors to spend their leisure time in the park. More than half of the respondents (58%) would be willing to accept additional fees in order to help maintain and protect the park. The vast majority of the respondents indicated that they are satisfied (42%) or very satisfied (48%) with their visit to this area.

Our statistical analysis indicated that asking the question about financing the park greatly impacted the responses to the question about visitor satisfaction, but was also correlated with the respondent's place of residence as well as their knowledge of tourist attractions. The unique character, landscape as well as the natural, historical and cultural richness of the park combined with the well-maintained infrastructure are crucial to ensure a high level of visitor satisfaction.

Keywords: CART method, tourist preferences, recreation, satisfaction with leisure time

Słowa kluczowe: formy wypoczynku, metoda CART, preferencje turystów, rekreacja, zadowolenie z wypoczynku

1. Wstęp

Ze względu na bogactwo przyrodnicze oraz liczne atrakcje turystyczne parki narodowe są bardzo chętnie odwiedzane przez turystów w kraju i za granicą. Dotyczy to także innych form ochrony przyrody, np. rezerwatów czy parków krajobrazowych. W Polsce utworzono 23 parki narodowe. Są to obszarowe formy ochrony przyrody wyróżniające się szczególnie wartościami w wielu aspektach. Głównym celem ich tworzenia jest ochrona oraz odtworzenie bogactwa gatunkowego przyrody żywej i nieożywionej oraz walorów krajobrazowych (Ustawa 2004). Niemniej jednak Gałązka (2009) zwraca uwagę, że turystyka i rekreacja jest jedną z najważniej-

szych funkcji parków narodowych, a zapisy Ustawy o ochronie przyrody (Ustawa 2004) podkreślają szczególnie związek ochrony przyrody z turystyką i rekreacją. Dlatego też parki narodowe (lub ich części) są udostępniane społeczeństwu w celach naukowych, edukacyjnych, kulturowych, turystycznych, rekreacyjnych i sportowych. Należy to czynić, w taki sposób, aby przyroda nie uległa zniszczeniu (Radecki 2011). W planie ochrony parku narodowego, a do czasu jego sporządzenia – w zadaniach ochronnych, ustala się maksymalną liczbę turystów przebywających w tym samym czasie na jego terenie. Na aspekt ten zwracają również uwagę Janeczko (2017) oraz Kruczek i Przybyło-Kisieleska (2019), bowiem parki narodowe, jako popularny cel wycieczek turystycznych, mogą stać

Wpłynęło: 7.09.2020 r., zrecenzowano: 16.09.2020 r., zaakceptowano: 25.09.2020 r.

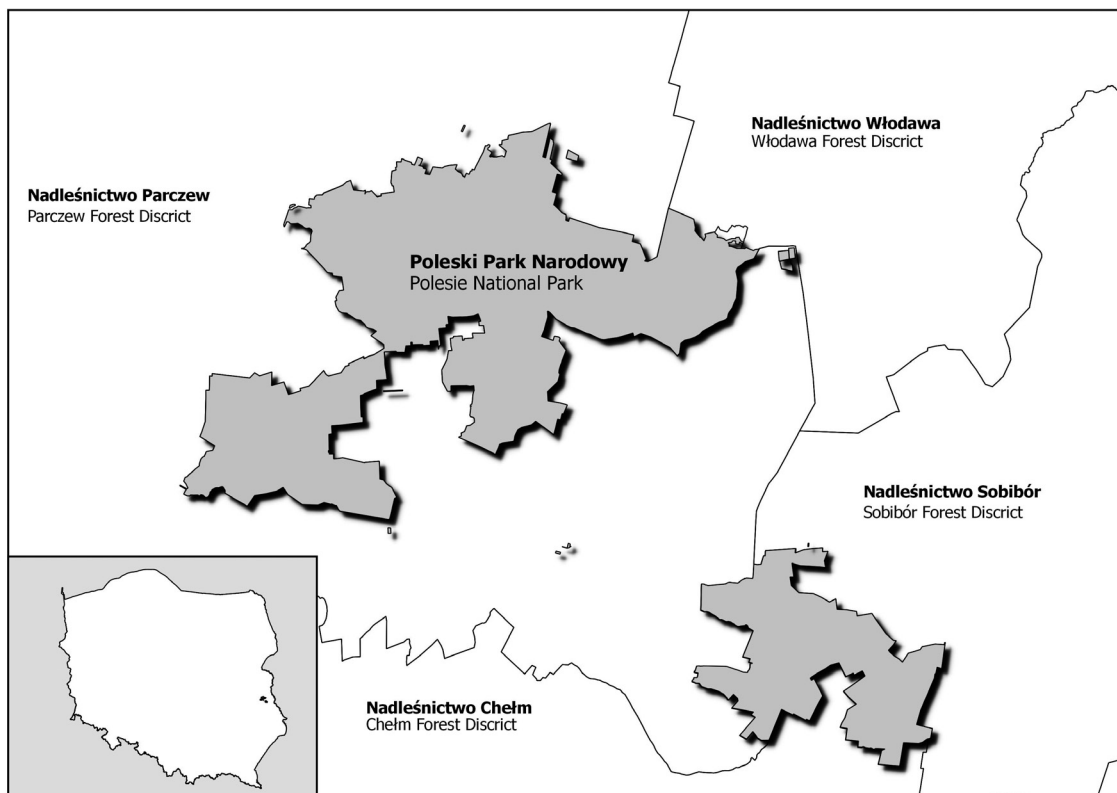
się potencjalnymi obszarami konfliktu pomiędzy ich ochroną a udostępnianiem społeczeństwu (Dudek 2014, 2017). Aby temu zapobiec na terenach parków wyznacza się przestrzeń turystyczną, która koncentruje się głównie wzdłuż szlaków turystycznych i wokół najpopularniejszych atrakcji. Parki narodowe są jednostkami budżetowymi, w rozumieniu przepisów w zakresie finansów publicznych, za wstęp na ich teren mogą być pobierane opłaty, wysokość których ustala dyrektor parku (Ustawa 2004). Janeczko (2017) wskazuje, że zgodnie z rozporządzeniem ministra środowiska (Rozporządzenie 2013), opłaty pobierane są za wstęp do następujących parków narodowych: Biebrzańskiego, Bieszczadzkiego, Karkonoskiego, Magurskiego, Narwiańskiego, Tatrzańskiego oraz Wigierskiego. Natomiast na terenie innych parków, m.in.: Babiogórskiego, Białowieskiego, Gorczańskiego czy Poleskiego opłatom podlega przebywanie na wyznaczonych ich obszarach. Należy jednak pamiętać, że mają one charakter administracyjny, nie są cenami rynkowymi (Mandziuk 2014), nie są bowiem kształtowane przez prawo popytu i podaży. Wynika to z nierynkowego charakteru walorów turystycznych parku jako dóbr publicznych (Płotkowski 1995). Gaworecki (2008) wskazuje, że rozwój turystyki w odróżnieniu od innych gałęzi gospodarki zależy w większym stopniu od stanu środowiska naturalnego oraz od jego atrakcyjności. Dlatego też obecnie turystyka na obszarach chronionych musi uwzględniać trzy podstawowe aspekty: środowiskowe, społeczne i gospodarcze.

Tematyka badań dotycząca wypoczynku na terenach chronionych jest dość powszechna w literaturze tematu (Hammit

at al. 1993; Bowker, English 2002; Gałązka 2009; Barniak, Banaś 2015; Janeczko, Gucma 2015; Dumitras at al. 2017; Dzioban 2017; Janeczko 2017; Mandziuk at al. 2019), w tym także w Poleskim Parku Narodowym (Radwan, Chmielewski 1995; Buczyński, Piotrowski 1998; Kimbar 2011). Dotyczy to głównie preferencji turystów w tym zakresie. Natomiast opracowań dotyczących określenia poziomu satysfakcji turystów z pobytu na obszarach przyrodniczo cennych jest stosunkowo niewiele (Geng-Qing Chi 2007; Polska Organizacja Turystyczna 2016). Niniejsze opracowanie jest próbą wypełnienia tej luki. W świetle powyższych rozważań celem badań było określenie preferencji oraz poziomu zadowolenia z wypoczynku turystów na terenie Poleskiego Parku Narodowego. Preferencje określone zostały w zakresie motywów przyjazdu, form spędzania wolnego czasu, długości i częstotliwości odwiedzin, znajomości atrakcji turystycznych oraz świadomości w kwestii finansowania Parku.

2. Obszar badań

Poleski Park Narodowy (PPN) położony jest na terenie województwa lubelskiego, powiatu włodawskiego, na Równinie Łęczyńsko-Włodawskiej, po polskiej stronie Polesia. Utworzony został 10 kwietnia 1990 r. (Rozporządzenie 1990), jego powierzchnię w kolejnych latach zwiększano oraz wyznaczono strefę ochronną (Rozporządzenie 1994). Obecnie jego powierzchnia wynosi 97,6 km², a otuliny – 137,03 km² (ryc. 1). Prawie 50% powierzchni PPN stano-

Rycina 1. Położenie Poleskiego Parku Narodowego

Figure 1. Polesie National Park location

wią lasy, w strefie ochrony ścisłej znajduje się tylko 1% terenu Parku (w tym 97% to obszary leśne) (GUS 2019). Obszar Parku wraz z sąsiadującym Sobiborskim Parkiem Krajobrazowym jest jednym z najbogatszych w ptactwo wodne terenów Polski. PPN jest udostępniany turystom dzięki sieci dobrze rozbudowanej infrastruktury rekreacyjnej. Na jego obszarze znajdują się trzy ścieżki przyrodnicze – Dąb Dominik, Spławy, Perehod, ścieżka historyczna Obóz powstańczy, ścieżka dydaktyczna Czahary oraz trasa rowerowa Mietułka i eko-szlak Urszulin – Perehod łączący wszystkie ścieżki przyrodnicze, a także system 7 wież widokowych znajdujących się nad rozległymi torfowiskami. Oprócz szlaków ważną rolę nie tylko edukacyjną, ale głównie ochronną pełni Ośrodek Ochrony Żółwia Błotnego oraz Ośrodek Dydaktyczno-Muzealny Poleskiego Parku Narodowego w Starym Załuczu. Na jego terenie utworzono: muzeum, wiatę muzealną, mini-ścieżkę Tropem przyrody i ścieżkę edukacyjną Żółwik z oczkiem wodnym, Ośrodek Rehabilitacji Zwierząt z wolierą dla ptaków oraz towarzyszącą infrastrukturą rekreacyjną (Grądział, Różycki 2005).

3. Metodyka badań

Badania ankietowe dotyczące preferencji i satysfakcji turystów z pobytu na terenie PPN przeprowadzono w lipcu i sierpniu 2019 roku na terenie Parku. W badaniach wzięło udział 125 dorosłych respondentów, przebywających na szlakach turystycznych i ścieżkach rowerowych. Po wstępnej weryfikacji do dalszej analizy zakwalifikowano 100 prawidłowo wypełnionych kwestionariuszy ankiety. Średni czas wypełnienia jednego formularza wyniósł ok. 10 minut. O zgodę na przeprowadzenie badań pytano co 10. osobę wchodzącą na teren Parku. Turyści, którzy odpowiedzieli twierdząco, wzięli udział w wywiadzie. Kwestionariusz ankiety zawierał 12 pytań głównych oraz metryczkę. Analizie poddano 7 pytań, 5 z nich dotyczyło: motywów przyjazdu – Proszę podać główne powody przyjazdu do PPN, częstości odwiedzin – Jak często odwiedza Pan(i) PPN?, form spędzania wolnego czasu – W jaki sposób spędza Pan(i) czas na terenie PPN?, długości pobytu – Ile trwa Pana(i) pobyt na terenie PPN? – jeden dzień, dwa dni, weekend – od piątku po południu do niedzieli oraz tydzień, a także znajomości atrakcji turystycznych PPN. Celem kolejnego pytania było zbadanie poziomu wiedzy na temat finansowania PPN i chęci ewentualnej partycypacji społeczeństwa w utrzymaniu Parku. Możliwe było to dzięki odniesieniu się respondentów do następującej kwestii: Wiedząc, że koszty związane z utrzymaniem PPN ponosi budżet państwa, czy zgadza się Pan(i) z poniższymi stwierdzeniami: 1) Budżet Skarbu Państwa nie powinien finansować takich celów, nawet jeżeli spowodowałoby to całkowite ograniczenie dostępu do takich miejsc; 2) Był(a)bym w stanie ponieść pewne koszty związane z utrzymaniem Poleskiego Parku Narodowego, np. opłacić wstęp na teren Parku; 3) Aktualny stan rzeczy jest odpowiedni. Jeżeli musiał(a)bym dopłacić do wypoczynku w takich miejscach, to zrezygnował(a)bym z wyjazdu. Ostatnie zagadnienie związane było z określeniem

poziomu satysfakcji z wypoczynku na terenie PPN. Poziom satysfakcji określony został na podstawie pytania o następującej treści: Gdyby miał(a) Pan(i) zsumować wydane na przyjazd tutaj pieniądze i przełożyć to na korzyści lub straty, jakie wynikają z tego wyjazdu, to opinia Pana(i) byłaby zbliżona do następującego stwierdzenia: 1) Uważam, że suma wydanych pieniędzy na ten wyjazd jest znacznie mniejsza od korzyści, jakie uzyskał(a)m. Były to bardzo dobrze wydane pieniądze; 2) Uważam, że suma wydanych pieniędzy na ten wyjazd jest nieco większa od korzyści, jakie uzyskał(a)m oraz 3) Uważam, że suma wydanych pieniędzy na ten wyjazd jest znacznie większa od korzyści jakie uzyskał(a)m. Zatem zmarnowałem(a)m pieniądze na ten wyjazd.

Zawarta w kwestionariuszu ankiety metryczka pozwoliła na dokonanie charakterystyki socjologicznej respondentów, z uwzględnieniem wieku, płci, miejsca zamieszkania, wykształcenia, sytuacji zawodowej oraz dochodów.

Analizie statystycznej poddano pytanie dotyczące zadowolenia respondentów ze spędzania wolnego czasu na terenie PPN. Do analizy statystycznej wykorzystano metodę modeli drzew klasyfikacyjnych i regresyjnych (CART), która pozwala na budowę modeli do rozwiązywania problemów regresyjnych – zmienną zależną jest cecha ilościowa, oraz klasyfikacyjnych – zmienną zależną jest cecha jakościowa. Tradycyjna metoda CART została rozpowszechniona przez Briemana i in. (1984) oraz Ripleya (1996). Zasada ogólna interpretacji odpowiedzi na pytania (np. satysfakcji z pobytu w PPN, a zwłaszcza jej zmienności) polega na tym, że odpowiedź najsilniej kształtowana jest przez tę cechę (pytanie), która znajduje się w pierwszej gałęzi. Kolejne gałęzie dzielą odpowiedzi na pytanie (cechę) na dwie grupy, na prawej gałęzi znajduje się spełnienie warunku (Tak), a na lewej gałęzi znajdują się odwiedzi niespełniające warunku (Nie), zasada ta powtarza się na każdym kolejnym poziomie. W odpowiedzi otrzymuje się średnią wartość odpowiedzi oraz liczbę ankiet (respondentów), które znalazły się w danej grupie. Te zmienne, które w wyniku przeprowadzonej analizy znalazły się na wykresach, miały istotny udział w kształtowaniu się zmienności odpowiedzi na analizowane pytanie. Pozostałe zmienne (pytania) nie kształtowały tej zmienności. Odpowiedzi na analizowane pytanie są niezależne od pytań, które się nie pojawiły na wykresach.

Uzyskane wyniki badań dotyczą tylko i wyłącznie grupy respondentów uczestniczących w badaniach ankietowych.

4. Wyniki

Najczęściej wskazywanymi przez turystów motywami odwiedzin były aspekt krajobrazowy (28%) oraz bogactwo gatunkowe (27%) PPN (ryc. 2). Odwiedzający deklaruwali również chęć poznania walorów turystycznych Parku (23%). Dla grupy 39% odwiedzających była to pierwsza wizyta na tym terenie (w tym 27% respondentów przyjechało na 1 dzień, a 1% – na tydzień), przeciętnie co 6 miesięcy PPN odwiedziło 26% ankietowanych (po 10% – przyjechało na 2 dni i na weekend, 1% – na tydzień), tylko 7% pytanych

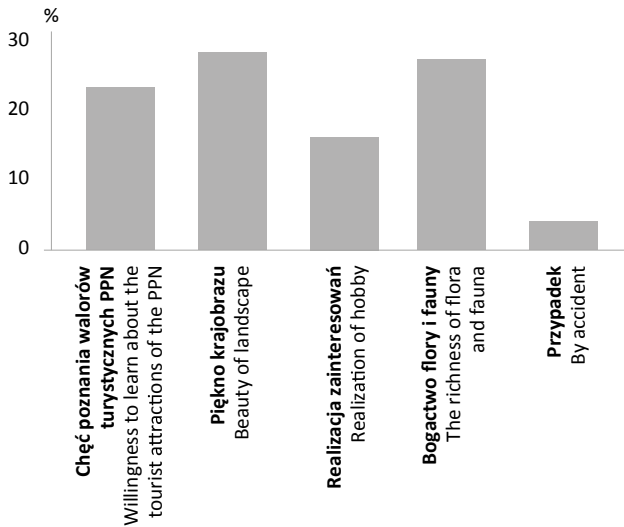
odpoczywało w Parku raz w tygodniu (5% – jeden dzień, 1% – dwa dni i weekend) (ryc. 3). Blisko połowa pytaných (47%) przyjechała na 1 dzień, a tylko 3% na tydzień (ryc. 4). Turyści pytani o znajomość atrakcji turystycznych PPN odpowiedzieli, że znają je bardzo dobrze (65%), kolejne 29% respondentów zainteresowana była ich poznanie, a dla pozostałych 6% nie były one przedmiotem zainteresowania. Biorąc pod uwagę formy spędzania wolnego czasu, można zauważyć, że najczęściej (37%) turystów preferowało spacer, w następnej kolejności wskazywano na obserwację przyrody (19%) oraz jazdę rowerem (17%), najmniejsza liczba osób uczestniczyła w zorganizowanych wycieczkach z przewodnikiem (12%) (ryc. 5).

Analizując sposób finansowania PPN oraz ewentualną ofiarność respondentów w tym zakresie, stwierdzono, że ponad połowa z nich (58%) byłaby w stanie ponieść pewne koszty związane z utrzymaniem Parku, np. opłacić wstęp, jeżeli wspomogłoby to utrzymanie takich miejsc. Kolejne 22% turystów wskazało, że budżet Skarbu Państwa nie powinien dodatkowo w żaden sposób wspomagać

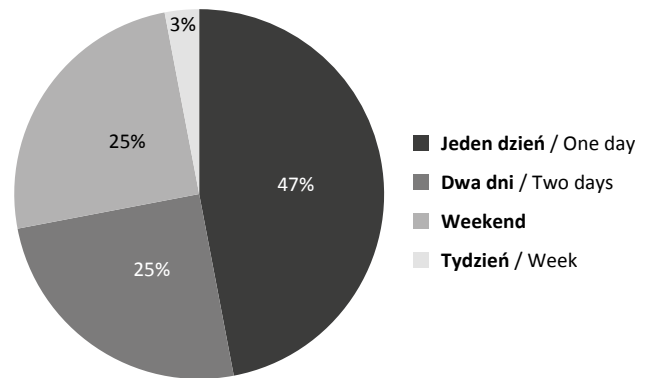
utrzymania PPN, nawet jeżeli spowodowałyby to całkowite ograniczenie wstępu i zwiedzania. Ostatnia grupa pytaných (21%) zwróciła uwagę, że aktualny sposób finansowania i działalności Parku jest odpowiedni, i jeżeli trzeba byłoby dopłacać do wypoczynku w takich miejscach, to zrezygnowałaby z niego.

Rozpatrując poziom satysfakcji z pobytu na terenie PPN, można zauważyć, iż prawie połowa respondentów (48%) deklarowała, że suma wydanych przez nich pieniędzy na przyjazd do Parku była znacznie mniejsza od korzyści, jakie uzyskali z pobytu – są zatem bardzo zadowoleni z wypoczynku na tym terenie. Kolejne 42% jest również usatysfakcjonowana z wyjazdu do PPN, ponieważ uznała, że osiągnięte korzyści nieznacznie przewyższyły poniesione przez nich koszty związane z przyjazdem i pobytem. Jedynie 10% ankietowanych wskazało, że pieniądze wydane na przyjazd do PPN były zmarnowane.

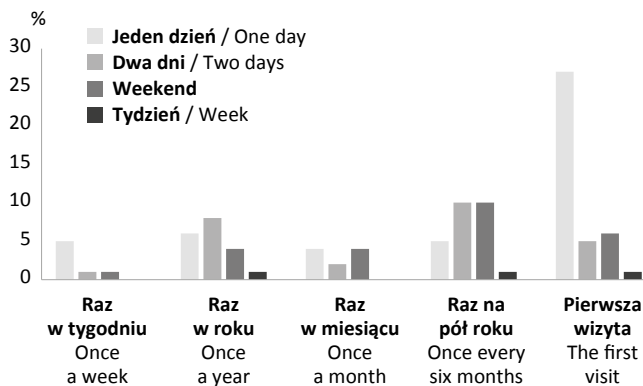
W wyniku analizy statystycznej wykonanej metodą CART stwierdzono, że największy wpływ na pytanie dotyczące satysfakcji z pobytu w Parku miały w pierwszej kolejności odpowiedzi na pytanie o sposoby finansowania Parku. W tej grupie odpowiedzi 80% respondentów stwierdziło, że są bardzo zadowoleni z przyjazdu i pobytu w PPN, a pozosta-

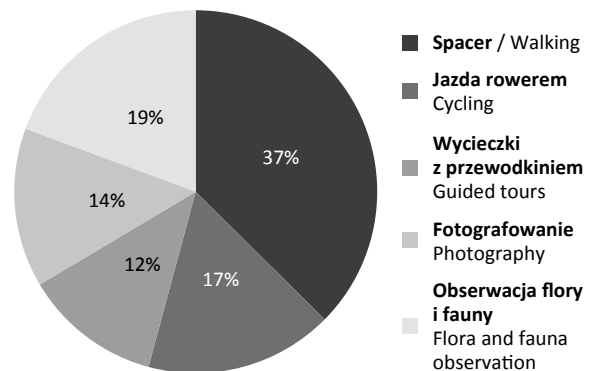
Rycina 2. Motywy odwiedzin Poleskiego Parku Narodowego
Figure 2. Motives for visiting the Polesie National Park

Rycina 4. Długość pobytu w Poleskim Parku Narodowym
Figure 4. Length of stay in the Polesie National Park

Rycina 3. Częstość odwiedzin w Poleskim Parku Narodowym
Figure 3. The frequency of visits to the Polesie National Park

Rycina 5. Formy spędzania wolnego czasu w Poleskim Parku Narodowym
Figure 5. Forms of spending leisure time in the Polesie National Park

łe 20% uważało, że suma korzyści nieco przekracza koszty wypoczynku. W drugiej kolejności wpływ na kształtowanie odpowiedzi na pytanie o satysfakcję z pobytu miały odpowiedzi na pytanie o miejsce zamieszkania respondentów oraz o znajomość atrakcji turystycznych Parku (ryc. 6).

5. Dyskusja

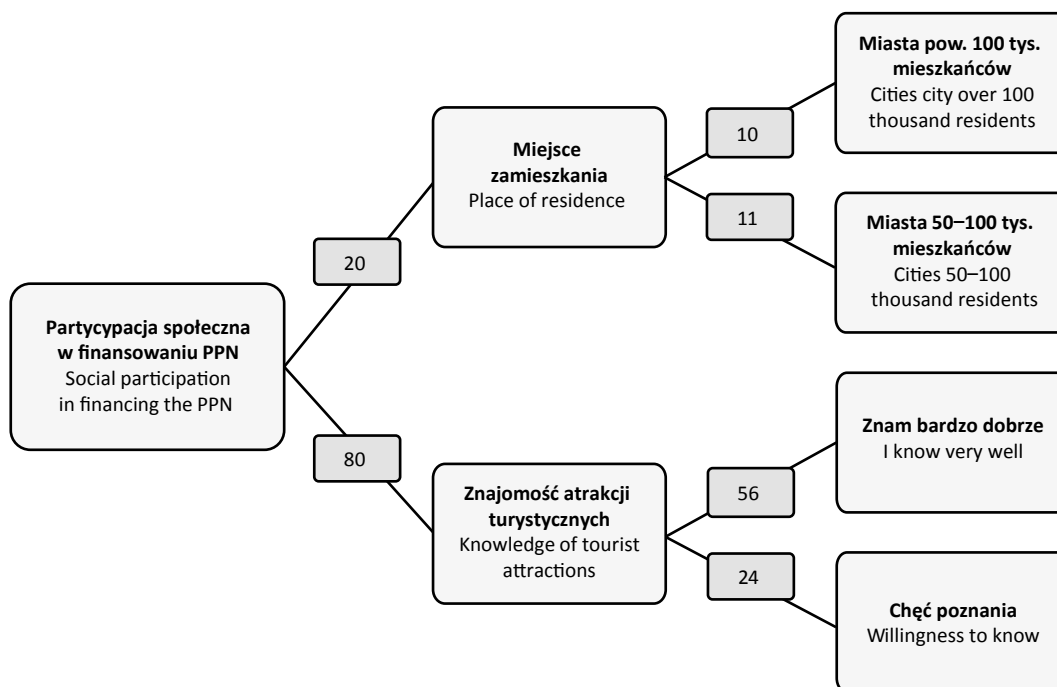
Turystyka, a także sylwaturystyka (wypoczynek na terenach leśnych) może sama w sobie sprawiać przyjemność i być źródłem radości i satysfakcji z życia (Gaworecki 2008). Gołos (2018) zauważa, że wybór lasu jako miejsca wypoczynku i rekreacji nie jest przypadkowy. Każdy człowiek bowiem podejmując decyzję, kieruje się posiadaną wiedzą o tym miejscu i oczekuje zadowolenia ze swojego wyboru. Dokonuje również analizy w zakresie ponoszonych kosztów i osiągniętych korzyści. Do najczęściej branych pod uwagę należą wydatki na podróż i pobyt oraz spodziewane korzyści, które w przypadku funkcji turystycznych i rekreacyjnych mają charakter niewymierny (niefinansowy). Turystyka ze swej natury stanowi formę konsumpcji (Gaworecki 2008), której efekty są trudno mierzalne w aspekcie ekonomicznym.

Jako miarę poziomu zadowolenia z wypoczynku na terenie PPN zaproponowano respondentom porównanie (relację) wartości poniesionych kosztów na przyjazd do Parku do osiągniętej satysfakcji z wyjazdu. Zdecydowana większość ankietowanych stwierdziła, że w relacji tej przeważało (w mniejszym lub większym stopniu) zadowolenie z wypoczynku w PPN. Blisko połowa badanych wskazała, że uzyskane przez nich korzyści są znacznie (relatywnie) większe

od poniesionych wydatków. Można przypuszczać, że na taką sytuację miał przede wszystkim wpływ wyjątkowy charakter i bogactwo przyrodnicze, krajobrazowe, historyczne oraz kulturowe Parku. Nie bez znaczenia pozostaje także sposób jego zagospodarowania, dbałość o infrastrukturę rekreacyjną. Należy zauważyć, że nie istnieje jednoznaczny wskaźnik wyrażający zadowolenie z turystyki. Zawsze będzie to cecha subiektywna i indywidualna dla każdego turysty. Na inny rodzaj korzyści osiągniętych z odpoczynku na terenach leśnych wskazuje Cichowska (2020). Zalicza do nich: przebywanie i relaks w lesie, w sytuacji, gdy w pobliżu nie ma innych turystów, czyste powietrze, ciszę i spokój oraz właściwości zdrowotne. Jest to dość ciekawy punkt widzenia, ponieważ autorzy innych opracowań wskazane czynniki traktują jako motywy odwiedzin.

Turyści odwiedzają tereny chronione z różnych powodów. W badaniach na terenie PPN respondenci zwrócili przede wszystkim uwagę na zróżnicowanie krajobrazowe (28%), bogactwo gatunkowe (27%) oraz chęć poznania walorów turystycznych Parku (23%), podobnie jak osoby odpoczywające w Leśnym Kompleksie Promocyjnym Lasy Janowskie (LKP LJ) 28% pytanych – walory przyrodnicze i 24% – bogactwo krajobrazowe (Mandziuk 2011).

Na terenie PPN najbardziej popularne są wycieczki krótkookresowe. Prawie wszyscy respondenci (98%) przyjechali na 1 lub 2 dni oraz na weekend. Trend ten potwierdzają prace Vander Stoep i Duniawy (1992) oraz Śiśaka (1996), a także badania: w Mazowieckim Parku Krajobrazowym (MPK) przeprowadzone w latach 2000 i 2012 przez Janeczko i in. (2017), na terenie Parku Krajobrazowego Lasy Janowskie, gdzie 68% turystów odpoczywało 1 dzień (Mazurek-Kusiak

Rycina 6. Satysfakcja turystów z wypoczynku na terenie Poleskiego Parku Narodowego – analiza CART
Figure 6. Tourists' satisfaction with the rest in the Polesie National Park – CART analysis

2016) oraz w LKP LJ, gdzie 85% turystów przyjechało na okres od 1 do 3 dni (Mandziuk 2014, 2015; Mandziuk, Parzych 2017).

Do najczęściej wskazywanych form spędzania wolnego czasu na terenach chronionych zalicza się spacer. Dowodzą tego badania przeprowadzone w PPN – 37% ankietowanych, na terenie rezerwatu przyrody Nad Tanwią – 50% (Mandziuk et al. 2019), w MPK – 22% (Janeczko et al. 2017). Potwierdzają to także badania w leśnych kompleksach promocyjnych na terenie całego kraju: w LKP LJ – 72% (Mandziuk 2014), LKP Lasy Oliwsko-Darżbulskie – 71% i LKP Lasy Beskidu Śląskiego – 65% (Gołoś 2018), w LKP Lasy Beskidu Sądeckiego – 33% (Janusz, Piszczek 2008), LKP Sudety Zachodnie – 56% (Janusz, Pochopień 2011), a także opracowania naukowe Vander Stoep i Duniawy (1992) oraz Gołosa i Janeczko (2002). Rozbudowana sieć ścieżek rowerowych oraz możliwość wypożyczenia tego środka transportu sprzyja rozwojowi turystyki rowerowej – w PPN 17%, a w MPK 16% (Janeczko et al. 2017) odpoczywających respondentów w ten sposób spędza wolny czas. Wskazywane przez turystów formy wypoczynku powinny być brane pod uwagę przez zarządców i właścicieli terenów atrakcyjnych turystycznie. Dotyczy to dostosowania (budowy, modernizowania) obiektów (np. szlaków, ścieżek, punktów widokowych) zagospodarowania turystycznego do preferencji odwiedzających. Pozwoli to na bezpieczny i satysfakcjonujący wypoczynek na obszarach o dużej presji turystycznej, z zachowaniem wymogów ochronnych (Radecki 2011).

Pomimo że parki narodowe zajmują ok. 1% powierzchni kraju, są popularnym miejscem wypoczynku ludności. Dotyczy to zwłaszcza mieszkańców dużych aglomeracji miejskich. Są także celem indywidualnych i zorganizowanych wycieczek. Dzieje się tak, ponieważ zawierają w swoich granicach tereny bogate i zróżnicowane pod względem krajobrazowym, przyrodniczym, geologicznym, kulturowym oraz historycznym (Czarnecki 2009; Gałązka 2009). Należy pamiętać, że turystyka na terenach chronionych zależy od wielu czynników, musi więc odbywać się przy zachowaniu rygorów ochrony środowiska, a właściwy stosunek człowieka do przyrody jest konieczny do osiągnięcia różnorodnych (w tym społecznych, ekonomicznych) korzyści (Gaworecki 2007). Troska społeczeństwa o dbałość przyrody wpisuje się w ideę Leave No Trace, będącej swoistą etyką środowiskową w promowaniu odpowiednich wzorców zachowań w trakcie odpoczynku w lesie (Poślonka 2019). Jej zasady wprowadzane i respektowane są również w parkach narodowych. Przykład stanowi projekt edukacyjny Akademii Górskiej i Tatrzańskiego Parku Narodowego (<https://tpn.pl/nawosci/tatrzańskie-leave-no-trace>).

6. Podsumowanie

Zasady przebywania oraz udostępniania PPN dla turystów określa Zarządzenie Dyrektora PPN Nr 4/2019 r. (Zarządzenie 2019). Wskazano w nim miejsca do biwakowania oraz rozpalania ognisk i palenia wyrobów tytoniowych oraz uży-

wania źródeł światła o otwartym płomieniu. Dokument zawiera regulamin przebywania na niektórych obszarach Parku w celach naukowych, edukacyjnych, turystycznych, rekreacyjnych oraz amatorskiego połowu ryb, a także informację o opłatach wstępu na następujące ścieżki przyrodnicze: Dąb Dominik, Splawy, Peherod i Obóz Powstańczy (Rozporządzenie 2013). Na terenie Parku wyznaczono również ścieżki edukacyjne, udostępniono piesze, rowerowe i konne szlaki turystyczne oraz trasy do realizacji questów, dostępne bez wnoszenia opłat.

Kształtowanie potrzeb i oczekiwań turystów przebywających na terenie Poleskiego Parku Narodowego wynika ze zmiany modelu wypoczynku. Odpowiedzią na zgłaszane preferencje będzie wysoki poziom zadowolenia turystów oraz chęć ich powrotu na teren Parku w celu spełniania potrzeb w aspekcie szeroko rozumianej rekreacji. W badaniach Prószkińskiej-Bordas (2013) na terenie PPN respondenci zwracali uwagę na konieczność lepszej i pełniejszej informacji turystycznej, a jak zauważył Gołoś (2013) istniejąca baza noclegowa i żywieniowa w okolicy Parku jest w trakcie rozwoju. Realizacja turystyki i rekreacji w parkach narodowych jest dla ich pracowników ważnym zadaniem, wymagającym współpracy z innymi instytucjami, jednostkami samorządowymi, gospodarstwami agroturystycznymi, gastronomicznymi i innymi podmiotami działającymi w branży turystycznej.

Konflikt interesów

Autorzy deklarują brak potencjalnych konfliktów.

Źródła finansowania

Badania sfinansowano ze środków własnych autorów.

Literatura

- Barniak J., Banaś M. 2015. Wpływ walorów przyrodniczych Babiogórskiego Parku Narodowego na ruch turystyczny. *Studia i Materiały CEPL* 45(4): 16–22.
- Bowker J., English D. 2002. Mountain biking at Tsali: An assessment of users, references, conflicts, and management alternatives. General Technical, Report SRS-59, United States Department of Agriculture Forest Service, Southern Research Station, 28 s.
- Breiman L., Friedman J. H., Olshen R. A., Stone C. J. 1984. Classification and regression trees. Monterey, CA: Wadsworth & Brooks/Cole Advanced Books and Software. 358 s. ISBN 0534980546.
- Buczyński P., Piotrowski W. 1998. Opis środowiska przyrodniczego: fauna parku, w: Poleski Park Narodowy: przewodnik turystyczno-przyrodniczy. Wydawnictwo "Promotor", Lublin, 37–47.
- Cichowska J.B. 2020. Recreational use of forests by young people. *Leśne Prace Badawcze* 81(1): 9–16. DOI 10.2478/ftp-2020-0002.
- Czarnecki K. 2009. Atrakcyjność turystyczna i ruch turystyczny w parkach narodowych województwa podlaskiego. *Zeszyty Naukowe SGGW – Ekonomia i Organizacja Gospodarki Żywnościowej* 73: 165–173.

- Dudek T. 2014. Potencjał rekreacyjny Magurskiego Parku Narodowego a rzeczywista liczba zwiedzających. *Sylwan* 158(11): 875–879. DOI 10.26202/sylwan.2014093.
- Dudek T. 2017. Recreational potential as an indicator of accessibility control in protected mountain forest areas. *Journal of Mountain Science* 14(7): 1419–1427. DOI 10.1007/s11629-016-4018-z.
- Dumitras D.E., Muresan J.C., Jitea I.M., Mihai V.C., Balazs S.E., Iancu T. 2017. Assessing tourists' preferences for recreational trips in national and natural parks as a premise for long-term sustainable management plans. *Sustainability* 9(9): 1596. DOI 10.3390/su9091596.
- Dzioban K. 2017. Wielkość ruchu turystyczno-rekreacyjnego w Kampinoskim Parku Narodowym od strony polany i ścieżki dydaktycznej w Lipkowie w latach 2015–2017 – analiza porównawcza. *Studia i Materiały CEPL* 52(3): 70–76.
- Gałązka M. 2009. Turystyka zrównoważona w parkach narodowych w opinii respondentów. *Studia i Materiały CEPL* 4(23): 123–130.
- Gaworecki W.W. 2007. Turystyka. Polskie Towarzystwo Ekonomiczne, Warszawa, 87 s. ISBN 978-83-208-1665-5.
- Geng-Qing Chi C. 2008. Examining the structural relationships of destination image, tourist satisfaction loyalty: An integrated. *Tourism Management* 29(4): 624–636. DOI 10.1016/j.tourman.2007.06.007.
- Grądział T., Różycki A. 2005. Poleski Park Narodowy. Urszulin, Poleski Park Narodowy, 127 s. ISBN 83-91-2383-8-5.
- GUS 2019. Ochrona środowiska 2019. Analizy statystyczne. Główny Urząd Statystyczny. Warszawa, 190 s.
- Gólos P. 2018. Społeczne i ekonomiczne aspekty pozaprodukcyjnych funkcji lasu i gospodarki leśnej – wyniki badań opinii społecznej. Prace Instytutu Badawczego Leśnictwa. Rozprawy i monografie, Sękocin Stary, 70 s. ISBN 978-83-62830-68-8.
- Gólos P., Janeczko E. 2002. Las i jego funkcje w opinii Polaków. Badania opinii publicznej OBOP, w: Modelowe zagospodarowanie lasu dla rekreacji i wypoczynku w wybranych LKP – badania opinii publicznej. Dokumentacja naukowa Instytutu Badawczego Leśnictwa, Warszawa.
- Gołoś G. 2013. Organizacja i obsługa turystyki ornitologicznej w Poleskim Parku Narodowym. *Studia i Materiały CEPL* 34(1): 239–346.
- Hammit W.E., Patterson M.E. 1993. Use patterns and solitude preferences of shelter campers in Great Smoky Mountains National Park, U.S.A. *Journal of Environmental Management* 38(1): 43–53. DOI 10.1006/jema.1993.1028.
- Janeczko E., Gućma M. 2015. The evaluation of the tourist capacity in the Roztoczański National Park. *Folia Forestalia Polonica, Series A-Forestry* 57(2): 90–95. DOI 10.1515/ffp-2015-0009.pdf.
- Janeczko E. 2017. Turystyka i rekreacja w polskich parkach narodowych, w: Turystyka i rekreacja na terenach niezurbanizowanych w rozwoju zrównoważonym (red. E. Janeczko, M. Woźnicka). Katedra Użytkowania Lasu, Wydział Leśny, SGGW, 31–46. ISBN 978-83-943889-0-4.
- Janeczko E., Woźnicka M., Tomusiak R., Dawidziuk A., Kargul-Plewa D., Janeczko K. 2017. Preferencje społeczne dotyczące rekreacji w lasach Mazowieckiego Parku Krajobrazowego w latach 2000 i 2012. *Sylwan* 161(5): 422–429. DOI 10.26202/sylwan.2017006.
- Janusz A., Piszczek M. 2008. Oczekiwania społeczeństwa wobec lasu – na przykładzie odwiedzających Leśny Kompleks Promocyjny Lasy Beskidu Sadeckiego. *Studia i Materiały CEPL* 19(3): 139–151.
- Janusz A., Pochopień J. 2011. Funkcje lasu w świetle preferencji konsumentów. *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Humanitas, Zarządzanie* 1: 81–92.
- Kimbar R. 2011. Poleski Park Narodowy, rowerem wąską kładką wśród mokradeł. *Poznajmy Las* 4: 15–17.
- Kruczek Z., Przybyło-Kisielewska K. 2019. Ruch turystyczny w parkach narodowych i konsekwencje nadmiernej frekwencji odwiedzających, in: Parki narodowe i otoczenie społeczno-gospodarcze. Skazani na dialog. Wyższa Szkoła Turystyki i Ekologii, Sucha Beskidzka, 161–170. ISBN 978-83-947044-1-4.
- Mandziuk A. 2011. Walory przyrodnicze i kulturowe lasu jako element produktu sylwaturystycznego. *Episteme* 12: 45–49.
- Mandziuk A. 2014. Wycena wybranej grupy pozaprodukcyjnych funkcji lasu na przykładzie Leśnego Kompleksu Promocyjnego „Lasy Janowskie”. Rozprawa doktorska. Wydział Leśny, SGGW w Warszawie.
- Mandziuk A. 2015. Preferencje turystów odwiedzających Leśny Kompleks Promocyjny „Lasy Janowskie” – aspekty ekonomiczne. *Studia i Materiały CEPL* 45: 148–154.
- Mandziuk A., Kikulski J., Parzych S. 2019. Społeczne potrzeby i preferencje w zakresie wypoczynku na terenach chronionych na przykładzie rezerwatu przyrody „Nad Tanwią”. *Sylwan* 163(12): 1016–1024. DOI 10.26202/sylwan.2019078.
- Mandziuk A., Parzych S. 2017. Wartość funkcji rekreacyjnej Leśnego Kompleksu Promocyjnego „Lasy Janowskie”. *Zarządzanie Ochroną Przyrody w Lasach* 11: 251–261.
- Mazurek-Kusiak A. 2016. Ocena infrastruktury turystycznej oraz promocja produktów turystycznych parku krajobrazowego „Lasy Janowskie”. *Ekonomia i Środowisko* 1(56): 156–166.
- Płotkowski L. 1995. Pieniężna wycena dóbr, świadczeń i użyteczności leśnych. *Sylwan* 139(11): 5–27.
- Polska Organizacja Turystyczna 2016. Badanie satysfakcji turystów krajowych i zagranicznych 2016. Polska Organizacja Turystyczna, 13 s.
- Posłonka P. 2019. Edukacja na rzecz etyki środowiskowej na terenach leśnych – idea Leave No Trace. *Studia Ecologiae at Bioethicae* 17(1): 27–39. DOI 10.21697/seb.2019.17.1.03.
- Prószyńska-Bordas H. 2013. Organizacja turystyki w parkach narodowych w opinii odwiedzających. *Studia i Materiały CEPL* 34(1): 223–232.
- Radecki W. 2011. Ochrona walorów turystycznych w prawie polskim. Lex a Wolters Kluwer business, Warszawa, 37 s. ISBN 978-83-264-1495-4.
- Radwan S., Chmielewski T. 1995. Poleski Park Narodowy jako obiekt interdyscyplinarnych badań naukowych. *Parki Narodowe* 2: 10–13.
- Ripley B.D. 1996. Pattern recognition and neural networks. Cambridge: Cambridge University Press, 416 s. ISBN 978-0521-71770-0.
- Rozporządzenie 1990. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 10 kwietnia 1990 r. w sprawie utworzenia Poleskiego Parku Narodowego (Dz.U. 1990 nr 27 poz. 155).
- Rozporządzenie 1994. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 17 stycznia 1994 r. w sprawie Poleskiego Parku Narodowego (Dz.U. 1994 nr 9 poz. 31).
- Rozporządzenie 2013. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 18 marca 2013 r. w sprawie parków narodowych lub niektórych ich obszarów, gdzie za wstęp pobiera się opłaty (Dz.U. 2013 poz. 400).

- Šišák L. 1996. Frequentation of forests by inhabitants of the Czech Republic. *Lesnictvi – Forestry* 42(6): 245–253.
- Ustawa 2004. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. 2004 nr 92 poz. 880).
- Vander Stoep G.A., Duniavy L. 1992. Public involvement in developing park and open space recreation management strategies. Proceedings of the 1992 northeastern recreation research symposium. Gen. Tech. Rep. Ne – 176. Pa: U.S. Department of U.S. Department of Agriculture, Forest Service, Northeastern Forest Experiment Station. s. 63–68.
- Zarządzenie 2019. Zarządzenie Nr 4/2019 z dnia 10.01.2019 r. Dyrektora Poleskiego Parku Narodowego w sprawie wstępu i udostępniania obszaru Parku.

Strony internetowe

<https://tpn.pl/nawosci/tatrzańskie-leave-no-trace> [21.09.2020 r.]

Wkład autorów

A.Ś. – badania ankietowe, zestawienie danych, interpretacja wyników; A.M. – koncepcja, założenia, metody, zestawienie danych, interpretacja wyników, pisanie, przygotowanie masyzynopisu, redagowanie, korekta, koordynacja, weryfikacja danych w tabelach, przegląd literatury; M.S. – analiza statystyczna, interpretacja wyników.